

BORŠTNIKOV PRSTAN 2000: ALEKSANDER KROŠL

Obrazložitev:

Ko je pred skoraj petinštiridesetimi leti po krajšem začetnem nastopanju v ptujskem gledališču prišel v tedanje celjsko Mestno gledališče Aleksander Krošl – postaven mladenič simpatičnega videza, s sugestivnim, ostro izklesanim obrazom in zvonkim, ali kakor se je nekoč reklo, sonornim, v nižjo lego postavljenim glasom in zelo natančno izgovorjavo – je gledališkim poznavalcem in gledalcem že po nekaj vlogah postalo jasno, da je ljubljanska igralska Akademija šolala, slovensko gledališče pa dobilo zelo nadarjenega igralca z markantno, v vseh izraznih pogledih kultivirano odrsko prezenco, če spet uporabimo znano oznako.

Krošlov seznam odigranih vlog je zelo obsežen, saj zajema, če gledališkim dodamo še filmske in televizijske (*Amandus, Povest o dobrih ljudeh, Razseljena oseba, Kaplan Martin Čedermac, Celjski sodni proces* idr.), precej več kot sto likov. Največ in tudi večino najmočnejših je odigral v Celju (1945 – 1975), nato v ljubljanski Drami (1975 – 1982), odtlej pa jih še zmeraj občasno oblikuje v Primorskem dramskem gledališču v Novi Gorici. Večinoma so bile nosilne in glavne, tako v klasičnem in zlasti v modernem dramskem repertoarju. Zanimivo je, da v množici Krošlovih likov, tudi tistih prvih, skorajda ni zaslediti mladostnih junakov (izjema je npr. Laert v Shakespearovem *Hamletu*), ki z njimi mladi igralci običajno stopajo na umetniško pot. Še preden jih bomo nekaj omenili, preskočimo kronologijo Sandijevih vlog iz prvih let in si oglejmo tale vsekakor znameniti citat:

»Ojdipa v Sofoklovi tragediji in uprizoritvi Slovenskega ljudskega gledališča Celje je predstavljal Aleksander Krošl. Bil je kratkomalo mogočen in pretresljiv. Po odhodu Ivana Levarja menda prvi junak resničnega formata na naših odrih. Bil je naraven in vživet od začetka do kraja... Naraven in grozljivo pristen, tragičen pri vsem miru, ki ga je polna njegova kreacija. Znamenita storitev!« Tako je zapisal Josip Vidmar in malokdo, če sploh kdo od slovenskih sodobnih igralcev, je za kakšno vlogo doživel tako afirmativno primerjavo z Levarjem in hkrati tako pohvalno vrednostno presojo iz peresa sicer znano strogega kritika.

Zgodba tega markantnega odrskega ustvarjalca se je od vsega začetka vrtela okoli zrelih moških postav ali tako imenovanih karakternih vlog, s katerimi je Krošl pravzaprav postal svojevrsten pojem med svojimi kolegi, seveda predvsem vrstniki. Poleg že omenjenega Ojdipa naštejmo vsaj najmagistralnejše vloge: Polonij v Shakespearovem *Hamletu*, Malcom v *Macbethu*, Sempronij v *Timonu Atenskem*, Mark Antonij v *Juliju Cezarju*, Konkordat v Cankarjevem *Pohujšanju*, Hvastja v *Hlapcih*, Gornik v *Narodovem blagru*, Hoederer v Sartrovih *Umazanih rokah*, Jamie Cregan v O'Neillovi *Pesniški duši* in James Tyrone v *Dolgega dne potovanju v noč* istega avtorja, Herman II. in Pravdač v Kreftovih *Celjskih grofih*, Jean v Strindbergovi *Gospodični Juliji*, Stockman v Ibsnovem *Sovražniku ljudstva*, Thomas Becket v Eliotovem *Umoru v katedrali*, Oče Ubu v Jarryjevem *Kralju Ubuju*, Križovec v Krleževi *Agoniji*, Jožef v Turrinijevi drami *Jožef in Marija*, Don Kihot v igri Cervantesa in Bulgakova, Plebanus Joanes v drami z istim naslovom Ivana Preglja in Matjaža Kmecla, Florijan Falac v Strniševih *Ljudožercih* ali Bruscon v *Komedijantu* Thomasa Bernharda.

Že samo ta strogi izbor tako rekoč reprezentativno kaže, od kod je Sandi Krošl črpal in kam je usmerjal vir svoje odrske Hipokrene. Kot je bilo že povedano, gre pravzaprav nenehoma za značajsko zrele, zapletene in zvečine težke dramske like, za moške postave, ki jim je bližja problemska resnoba kot lahkotnost, kratkočasnost ali humornost in komedijantstvo, čeprav Krošlov ustvarjalni dar tudi za tovrstne odtenke ni brez posluha in občutka. Pri rezbarjenju in izraznem poudarjanju tako zapletenih značajev je Krošl zmeraj izhajal iz psihološko nadrobno razčlenjene karakterizacije in še posebej kultivirane govorne natančnosti, logičnosti in doslednosti, zasidranih v najbolj znamenitih slovenskih izročilih tako imenovanega žlahtnega odrskega realizma, ki mu je kot igralec bil zavezan od vsega začetka in ostaja v njegovem magičnem risu vse do danes. Konkretnjša in pomensko vsaj nekoliko osvetljena ponazoritev teh splošnih kreativnih potez sta iz celjskega obdobja npr. Eliotov Thomas Beckett in zlasti Sartrov Hoederer, kjer je Krošl umetniško sijajno združil politično in moralno nepopustljivost s človeško širokosrčnostjo, iz zadnjih novogoriških let pa Bernhardov komedijant Buscon, v katerem je prišel do veljave Sandijev kreativni smisel za trpko, groteskno portretiranje; o Očetu iz Hiengovega *Izgubljenega sina*, odigranem prav tako v novejšem času v Prešernovem gledališču v Kranju, pa je bila zapisana taka, malodane sintetična ocena: markantna, od vseh realističnih nadrobnosti razčlenjena, kabinetna študija čudakarskega obsedenca, fantasta in

družinskega tirana. In slednjič še to: pred dnevi je Sandi v Novi Gorici – opazno kot zmeraj – uprizoril lik Padarja v Kosmačevi in Kobalovi komediji *Tistega lepega dne*.

Aleksander Krošl je kot markanten, suveren in izrazno kultiviran igralec klasične proveniencije zagotovo eden izmed najizrazitejših gledaliških interpretov med sodobnimi slovenskimi dramskimi umetniki. In zato vreden odlikovanja z Boršnikovim prstanom.

Vasja Predan

Vir: Almanah 36. Boršnikovega srečanja, urednica Mateja Jančar, izdaja Boršnikovo srečanje, Maribor, 2001